

Inkomenspositie bij buitenechtelijke geboorte

Steeds meer geboorten vinden plaats buiten het huwelijk, bij ongehuwd samenwonende of alleenstaande moeders. Aan de hand van registratiedata blijkt dat geboorten bij ongehuwd samenwonende moeders iets vaker in de hogere inkomensgroepen te vinden zijn, terwijl alleenstaande moeders net als in de Verenigde Staten een fenomeen van de stedelijke onderklasse blijken.

In demografisch opzicht worden de afgelopen decennia gekenmerkt door grote verschuivingen in samenleefpatronen en vruchtbaarheid. Een van de centrale elementen in deze trends is wat wel wordt genoemd, de erosie van het huwelijk. Huwelijkscijfers zijn sterk gedaald sinds het midden van de jaren zeventig, deels door een sterke verlating van het tijdstip waarop mensen in het huwelijksbootje stappen, en deels door een stijging van het percentage mensen dat nooit trouwt (CBS, 1999). De erosie van het huwelijk wordt ook afgelezen aan de sterk gestegen en nu schijnbaar blijvend hoge scheidingsfrequentie (CBS, 1999). Tot slot is het aantal mensen dat voor korte of lange tijd ongehuwd samenwoont dramatisch gestegen sinds het begin van de jaren zestig (CBS, 1999).

Een meer specifieke uiting van deze trend is dat er ook steeds meer vrouwen zijn die kinderen krijgen buiten het huwelijk. In 1970 was twee procent van alle geboorten buiten het huwelijk, aan het begin van de huidige eeuw is dat gestegen naar 35 procent (Van der Meulen en De Graaf, 2006). Het gaat hier met name om ongehuwd samenwonenden die een kind krijgen, maar er is ook een niet te verwaarlozen groep vrouwen die alleenstaand een kind krijgt. Volgens gegevens uit bevolkingsenquêtes woonde ongeveer een op de vijf vrouwen die in de jaren negentig buiten het huwelijk een kind kreeg niet met een partner samen (Van der Meulen en De Graaf, 2006).

In deze bijdrage wordt nagegaan wat de inkomenspositie is van vrouwen die gehuwd, samenwonend of alleenstaand een kind krijgen. Uit de literatuur is bekend dat gescheiden moeders vaak in een minder goede financiële positie verkeren dan gehuwde moeders (Poortman, 2000), maar veel minder is er bekend over nooit-gehuwde moeders. Men zou verwachten dat alleenstaande moeders het – net als gescheiden moeders – financieel vaak moeilijk hebben. Enerzijds komt dit door de situatie waarin zij verkeren: de verantwoordelijkheid dragen voor een baby is immers lastig te combineren met betaald werk als er geen ondersteuning is van een partner.

Anderzijds zijn de kosten voor kinderopvang lager naarmate het huishoudinkomen lager is, hetgeen het arbeidsaanbod kan vergroten. Daarnaast gaat het hier mogelijk om een selecte groep. De keuze om alleen een kind op te voeden zou vaker genomen kunnen worden in groepen die zich aan de onderkant van de samenleving bevinden. Veel Amerikaans onderzoek heeft bijvoorbeeld een relatie gelegd tussen de stedelijke onderklasse en het ongehuwd moederschap (McLanahan, 2004). Of dit ook geldt voor de Nederlandse situatie is de vraag. Hoewel er voor Nederland goede populatiegegevens bestaan over de gezinssituatie van vrouwen die een kind krijgen, is er maar weinig bekend over de inkomenssituatie van deze vrouwen.

Fragiele families

De grootste groep geboorten buiten het huwelijk is te vinden bij ongehuwd samenwonenden die een kind krijgen. Van deze groep zou men wellicht niet verwachten dat zij veel afwijkt van gehuwde ouders. In Nederland is het ongehuwd samenwonen immers algemeen geaccepteerd en zijn veel juridische en financiële regelingen tussen gehuwden en samenwonenden gelijkgetrokken. Niettemin is het toch relevant om deze groep te onderzoeken omdat Amerikaans onderzoek laat zien dat ongehuwd samenwonenden die een kind krijgen veel vaker onder de armoedegrens leven dan gehuwden. Amerikaans onderzoek laat ook zien dat ongehuwd samenwonenden met een kind een hogere kans kennen om uit elkaar te gaan dan gehuwden met een kind. De kinderen groeien dan mogelijk op in een instabiele situatie. Men spreekt in de Verenigde Staten dan ook van *fragile families*. Of dit ook voor Nederland geldt, is de vraag, want hier komt ongehuwd samenwonen relatief vaker voor onder hoger opgeleiden en zou de inkomenspositie dus gunstiger kunnen zijn (De Feijter, 1991).

Wij onderzoeken de inkomenspositie van vrouwen die een kind krijgen aan de hand van gegevens uit het inkomenspanel (IPO) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het betreft hier een grote steekproef uit de belastinggegevens waarin individuen kunnen worden gevolgd over een groot aantal jaren (1987–2000). In deze gegevens nemen we 43.305 geboortes waar. Van deze groep woonde de moeder in tien procent van de gevallen op de eerste januari na de geboorte ongehuwd samen en was vijf procent van de vrouwen alleenstaand. Omdat huishoudsituaties veranderd kunnen zijn sinds de geboorte is een eerdere peildatum ook interessant. Om die reden

**MATTHIJS KALMIJN,
CHRISTIAAN MONDEN
EN JANNES DE VRIES**

Hoogleraar Sociologie, universitair docent Sociologie en post-doc onderzoeker Sociologie aan de Universiteit van Tilburg en bij Netspar

wordt ook gekeken naar de situatie op 1 januari van het jaar van geboorte. De situatie exact op het moment van geboorte zelf is niet bekend. De groep alleenstaanden is hoger dan wat gevonden wordt in de bevolkingsenquête Onderzoek Gezinsvorming (OG) van het CBS. Als we ons beperken tot eerste geboorten is de fractie alleenstaanden onder de niet-gehuwden volgens onze gegevens 21 procent, volgens het OG gegevens is dat negentien procent. Daarbij is de peildatum van onze gegevens gemiddeld een half jaar na de geboorte, terwijl die van het OG op het moment van geboorte is. Mogelijk heeft het verschil te maken met niet-registratie van samenwoonpartners. Hiervoor kan een motief zijn omdat de bijstand voor een alleenstaande hoger is dan voor een vrouw die samenwoont. Met de IPO-gegevens kunnen we niet achterhalen of er sprake is van een niet-geregistreerde samenwoonpartner. Het inkomen wordt ook op twee momenten gemeten: in het kalenderjaar voor de geboorte en in het kalenderjaar van de geboorte. We gebruiken het netto huishoudinkomen na correctie voor de huishoudsamenstelling. De inkomens van alle gezinsleden worden meegerekend en de gebruikte equivalentiefactor is gelijk aan de wortel van het aantal volwassenen plus 0,8 maal het aantal kinderen in het huishouden (Siermann et al., 2005). Dit inkomen wordt doorgevoerd om de koopkracht van verschillende groepen te vergelijken. Het inkomen wordt gesplitst

in vijf kwintielen. De grenzen van deze kwintielen zijn als volgt: tot 7.350 euro, 7.350 euro tot 9.322 euro, 9.322 euro tot 11.569 euro, 11.569 euro tot 14.506 euro en 14.506 euro en hoger. We bekijken de relatie tussen gezinstype bij geboorte – gehuwde, ongehuwd samenwonende of alleenstaande moeder – en inkomen na correctie voor de invloed van andere factoren, zoals leeftijd, etniciteit, en urbanisatiegraad. Deze correctie is gebaseerd op een multinomiale logistische regressie-analyse waarin het soort gezinstype de afhankelijke variabele is en de overige kenmerken, alsmede het inkomen voor geboorte de onafhankelijke variabelen vormen. Let wel, dit artikel heeft een puur beschrijvende doelstelling; er wordt geen causaal effect van inkomen verondersteld.

Alleenstaande moeders vooral in de laagste inkomensgroep

In figuur 1 presenteren we per inkomenskwintiel de percentages geboorten die bij gehuwde, samenwonende en alleenstaande vrouwen plaatsvinden. Bij een lager inkomen komt een grotere kans voor dat de moeder alleenstaand is. Twintig procent van de geboortes in de laagste inkomensgroep vindt plaats bij een alleenstaande moeder, terwijl dit in de hoogste inkomensgroep bij minder dan een procent van de geboorten het geval is. Dit is in overeenstemming met de verwachting en weerspiegelt het Amerikaanse patroon. Voor ongehuwd samenwonenden geldt het omgekeerde: in hogere inkomensgroepen vinden we een hoger percentage kinderen dat bij samenwonende ouders wordt geboren dan in lagere inkomensgroepen. Ook is er een significante samenhang met het ontvangen van bijstand. De kansverhouding op een geboorte in een samenwoonrelatie is dus zowel in de hoogste inkomensgroep als bij vrouwen die bijstand ontvangen hoger dan in de middengroepen. Het Amerikaanse patroon geldt hier duidelijk niet. In tabel 1 zien we dat na controle voor etniciteit, leeftijd en urbanisatie, het sterke verband tussen inkomen en geboorte bij een alleenstaande moeder blijft bestaan. De kans dat de moeder alleenstaand is in plaats van gehuwd, is het hoogst in het armste inkomenskwintiel, waar het gecorrigeerd netto huishoud-

tabel 1

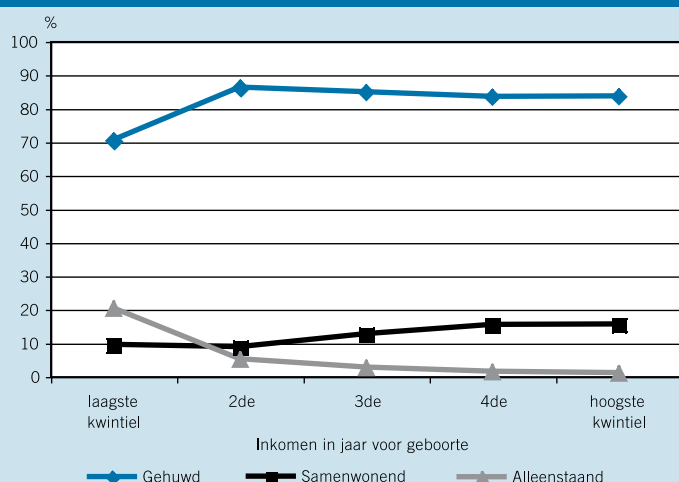
Multinomiale logistische regressie van gehuwd, ongehuwd samenwonend en alleenstaand zijn van de moeder bij geboorte kind op achtergrondkenmerken

	situatie in jaar van geboorte				situatie in jaar voor geboorte			
	samenwonend vs gehuwd		alleenstaand vs gehuwd		samenwonend vs gehuwd		alleenstaand vs gehuwd	
Inkomen								
- laagste kwintiel	1,08		6,79	*	0,86		5,41	*
- 2de kwintiel	0,82	*	1,79	*	0,69	*	1,85	*
- 3de kwintiel	1,00		1,00		1,00		1,00	
- 4de kwintiel	1,10		0,55	*	1,26	*	0,56	*
- hoogste kwintiel	1,33	*	0,36	*	1,30	*	0,36	*
Leeftijd moeder								
- 19 jaar en jonger	4,63	*	4,03	*	3,58	*	5,51	*
- 20–24 jaar	2,16	*	1,85	*	1,85	*	1,93	*
- 25–29 jaar (referentiegroep)	1,00		1,00		1,00		1,00	
- 30–34 jaar	0,88	*	1,01		0,94		1,14	
- 35 jaar	1,02		1,83	*	1,07		1,93	*
Etniciteit								
- Nederlands (referentiegroep)	1,00		1,00		1,00		1,00	
- Marokkaans	0,12	*	0,09	*	0,16	*	0,09	*
- Turks	0,13	*	0,17	*	0,11	*	0,22	*
- Surinaams/Antilliaans	2,18	*	3,39	*	1,74	*	2,59	*
- overige niet westers	0,86		0,80	*	0,81		0,06	*
- overig westers	1,34	*	1,01		1,33	*	1,13	
Vier grote steden	2,01	*	4,29	*	2,05	*	4,61	*
Bijstand	3,63	*	14,37	*	3,07	*	14,24	*
N	43.504				29.661			
chi-2 (df=30)	3.856				2.794			

* = significant effect, het 95% betrouwbaarheidsinterval valt buiten de 1

figuur 1

Relatiestatus en inkomen voor geboorte

Bron: Eigen berekening op gegevens uit het IPO 1989-2000

inkomen gemiddeld 5.700 euro per jaar bedraagt. De kansverhouding dat de moeder alleenstaand is in plaats van gehuwd, is in dit kwintiel bijna zeven (6,76) keer zo groot als in de groep met gemiddelde inkomens. In de hoogste inkomensgroep is deze kansverhouding bijna drie maal kleiner dan in de middengroep. We zien verder in tabel 1 dat buitenechtelijke geboorten bij een alleenstaande moeder meer voorkomen in de grote steden en bij vrouwen die bijstand ontvangen. In deze zin lijkt de situatie op de Amerikaanse; alleenstaande moeders zijn grotendeels een verschijnsel van de stedelijke onderklasse. Het gaat bovendien om relatief jonge moeders.

De relatie tussen inkomen en gezinssituatie van de moeder is minder sterk als we kijken naar het verschil tussen gehuwd zijn en samenwonen. De kans om samenwonend te zijn is weliswaar groter bij moeders met een hoger inkomen, maar de verschillen naar inkomen zijn bij lange na niet zo groot als bij de vergelijking tussen alleenstaande en gehuwde vrouwen.

Een duidelijk cultureel verschil komt ook naar voren. Surinaamse en Antilliaanse vrouwen zijn veel vaker alleenstaand als zij een kind krijgen dan autochtone vrouwen. Geboorten buiten het huwelijk – bij een samenwonende of alleenstaande moeder – komen juist veel minder vaak voor bij Turkse en Marokkaanse vrouwen dan bij autochtone vrouwen. De Turkse en Marokkaanse vrouwen die een kind krijgen, zijn bijna allemaal getrouwd, terwijl van de Surinaamse en Antilliaanse moeders net de helft gehuwd is (51 procent).

Conclusies

Net als in de Verenigde Staten lijkt het alleenstaande moederschap in Nederland vooral een fenomeen van de stedelijke onderklasse. Op basis van de gegevens in het IPO en onder de aanname dat het percentage geboorten bij een alleenstaande moeder nu gelijk is aan het percentage voor de periode 1989–1999, schatten we dat jaarlijks ongeveer tienduizend geboorten plaatsvinden bij alleenstaande moeders. Zes tot zeven van de tien kinderen die bij een alleenstaande moeder geboren worden, leven in een huishouden dat behoort tot de twintig procent laagste inkomens. Anders dan in de Verenigde Staten vinden geboorten in samenwonenrelaties ook plaats in relatief hoge inkomensgroepen.

De bovenstaande bevindingen hebben minstens op twee terreinen implicaties. Ten eerste zijn er implicaties voor de voorstelling van het gezin in economisch onderzoek en beleid. Het standaard gezinsmodel en levensloopmodel van een één- of tweeverdieners echtpaar met kinderen is in afnemende mate representatief voor de Nederlandse bevolking. De uitzonderingen op dit standaardmodel blijken zich voor te doen in bepaalde inkomensgroepen. Alleenstaand moederschap vinden we vooral in de laagste inkomensgroepen en ongehuwd samenwonende ouders in de hogere inkomensgroepen. Er zijn bovendien aanwijzingen dat

gezinsvorming ook na de geboorte dynamisch is. Het lijkt er op dat een deel van de ongehuwd samenwonende moeders alsnog trouwt en dat een deel van de alleenstaanden een partner vindt. Met deze zaken dient rekening gehouden te worden in economische modellen over de levensloop ten aanzien van arbeidsaanbod, inkomen, investeringen en sparen. Ten tweede zijn er implicaties voor het welzijn van kinderen en moeders op korte en langere termijn. Opgroeien in een arm huishouden hangt samen met problemen op latere leeftijd, het betreft zowel gedragsproblemen, zoals criminaliteit, als schooluitkomsten (Duncan en Brooks-Gunn, 1997; Seccombe, 2000). Vanuit het perspectief van kindwelzijn is het daarom de vraag hoe wenselijk het is dat vrouwen een kind krijgen als hun financiële situatie ontoereikend is. Ook voor vrouwen kunnen er negatieve consequenties zijn als zij moeder worden terwijl zij een laag inkomen en geen partner hebben. Het wordt dan moeilijk om werkervaring op te bouwen. Op de korte termijn kan dat een negatief effect op het inkomen hebben. Op de lange termijn kan de consequentie een lagere pensioenopbouw zijn. Voor het economisch welzijn van zowel moeder als kind is het belangrijk dat deze vrouwen voldoende arbeidsmarktervaring op kunnen bouwen.

LITERATUUR

- CBS (1999) *Vital events: past, present, and future of the Dutch population*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- De Feijter, H. (1991) *Voorlopers bij demografische veranderingen*. Den Haag: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut.
- De Graaf, H., S. Meijer, J. Poelman en I. Vanwesenbeeck (2005) *Onderzoeksrapport resultaten Seks onder je 25e*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep en Soa Aids Nederland.
- Duncan, G.J. en J. Brooks-Gunn (red.) (1997) *Consequences of growing up poor*. New York: Russell Sage Foundation.
- McLanahan, S. (2004) Diverging destinies: How children are faring under the second demographic transition. *Demography*, 41(4), 607–628.
- Poortman, A. (2000) *Sex differences in the economic consequences of separation: a panel study of the Netherlands*. *European Sociological Review*, 16 (4), 1–17.
- Seccombe, K. (2000) Families in Poverty in the 1990s: Trends, causes, consequences, and lessons learned. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1094–1113.
- Siermann, C.L.J., P.J.J. van Teeffelen en L.J.M. Urlings (2004) *Equivalentiefactoren 1995–2000*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Van der Meulen, A. en A. de Graaf (2006) *Samenleven en kinderen*. *Bevolkingstrends 2006*. Voorburg: CBS.